

SISEMINISTEERIUM

Liisa-Ky Pakosta
Justiitsministeerium

Teie: 22.07.2024 nr JUM/24-0784/-1K

Meie: 03.09.2024 nr 1-7/175-3

Eelnõu kooskõlastamine

Austatud justiits- ja digiminister

Siseministeerium kooskõlastab kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu*). Mõistame täielikult probleemi, mida toob kaasa kohtunike põlvkonnavahetusega kaasnevad uued väljakutsed. Oluline, et sobiliku kvalifikatsiooni ja isikuomadustega juristid oleksid huvitatud kohtunikametist ning ühtlasi, et ametikohaga kaasnevad piirangud ja kitsendused ei tõrjuks neid eemale kohtunikuks saamisest. Justiitsministeerium on eelnõus välja pakkunud erinevaid lahendusi, sh osalise tööaja rakendamine ning kõrvaltegevuse laiaulatuslikum lubamine.

Pöörame tähelepanu mõnele riskikohale eesmärgiga vältida võimalikke kõrvaltegevusega kaasnevaid soovimatuid ilminguid.

Leiame, et kõrvaltegevuse laiaulatusliku lubamisega suureneb oluliselt oht huvide konfliktitekkimiseks. Seletuskirjas nenditakse, et mõni kõrvaltegevus on olemuslikult kohtuniku ametiga vahetumalt seotud. Samuti võivad kattuda tegevusvaldkonnad. Kui kohtunikud teostavad kõrvaltegevust samas valdkonnas, milles kohus peab õigust mõistma ning tõusetub kohtuniku taandamise vajadus, võib tekkida olukord, kus kohtus ei ole piisavalt kohtunikke, kes vastava valdkonna kaasustega saavad tegeleda. Välistatud ei ole ka see, et kohtuasja osapooled võivad kunstlikult luua huvide konflikti olukorra, nt tehes tehinguid kohtuniku juhitud ettevõttega vms. Kokkuvõttes saab seeläbi kannatada isikute põhiõigus kvaliteetsele kohtupidamisele ning samuti võib see kaasa tuua menetluse venimise.

Kõrvaltegevusega tegelemiseks ei pea kohtunik taotlema luba, vaid piisab kohtu esimehe teavitamisest. Kohtu esimees võib täielikult või osaliselt keelata kohtuniku kõrvaltegevuse. Kohtu esimehel on seega reageeriv roll. Samas puudub kohtu esimehel kohustus kohtuniku kõrvaltegevuse laadi ja mahtu hinnata ning selle kohta vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis seisukoht kujundada, rääkimata kohustusest seda perioodiliselt uuesti hinnata. Ka kohtunikul ei ole kohustust perioodiliselt uuesti kinnitada, et väljaspool kohtunikametit tegutsemine ei kahjusta tema ametikohustuste täitmist ega sõltumatust õigusemõistmisel. Seega suure tõenäosusega kohtuniku kõrvaltegevuse laadi ja mahtu ei hinnata või hindamine jääb ühekordseks tegevuseks. See võib viia selleni, et kõrvaltegevusest kujuneb hoopis kohtuniku põhiline töö ja sissetuleku allikas, eriti arvestades tänapäeva kaugtöö võimalusi. Samuti võib aja jooksul kõrvaltegevuse laad muutuda viisil, mis kahjustab

ametikohustuste täitmist või sõltumatust, kuid kõrvaltegevust lubanud isikule jääb see tähelepanuta.

Seega esitame ettepanekud, mis aitavad vähendada kõrvaltegevuse lubamisega kaasnevaid riske:

1. Eelnõu seletuskirja kohaselt võib õigusemõistmise korrakohaseks toimimiseks kohtu esimees nõuda kohtunikult kõrvaltegevuse mahu ja sisu kohta selgitusi ning keelata kõrvaltegevusega tegelemise, kui see takistab kohtuniku ametikohustuste nõuetekohast täitmist või sõltumatust õigusemõistmisel või läheb vastuollu kohtunikuameti väärikuse või kutseeetika nõuetega. Leiame, et kõrvaltegevusest teavitamisel tuleb kohtu esimehele muuhulgas esitada vajalik standardne teave, sh kõrvaltegevuse olemuse, ajalise koormuse, kestvuse kohta. Samuti tuleb kohtuniku kõrvaltegevuse laadi ja mahtu perioodiliselt (näiteks kord aastas) üle vaadata.
2. Kohtu esimehel peab olema kohustus seirata kõrvaltegevusega tegeleva kohtuniku töökoormust, jõudlust ja töö kvaliteeti koos varasema võrreldava tööperioodiga, et kõrvaltegevusega tegelemist jätkuvalt aktsepteerida või pöörata küsitavuse korral sellele senisest enam tähelepanu, mis võib viia ka kõrvaltegevusest loobumise nõudmiseni.
3. Kohtunike eetikakoodeksit tuleks täiendada eelnõukohaste muudatustega osas, mis puudutab kõrvaltegevuste laiendamist. Ettevõtluses aktiivsemat rolli võimaldavad tingimused võivad omakorda kohtunikukonnas käitumusliku sisereeglistiku puudumise korral luua pretsedente, mis kahjustab õigusemõistmise kuvandit. Selgelt peavad olema rõhutatud huvide konflikti vältimiseks ettevõetavad sammud ja tegevused.
4. Seaduses peab olema sõnaselge keeld, et kohtunik ei tohi tegeleda ettevõtlusliku õigusnõustamisega.

Nimetatud ettepanekud on kantud soovist juhtida tähelepanu sise- ja välisriikide praktikale, mis näitab, et kõrvaltegevusele ja sellest kantud huvide konflikti vältimisele tähelepanu mittepööramine toob väga sageli kaasa uusi soovimatuid juhtumeid olukorra väärkasutamisest ja normide rikkumisest.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Lauri Läänemets
siseminister

Kertu Nurmsalu 6125084
kertu.nurmsalu@siseministeerium.ee